

פרשת בראשית *

בריאת העולם (א,א – ב,ג)

אנחנו חיים, ב"ה, בעולם שיש בו המון דברים: צמחים ועצים, בתים ובהמות וחיות, אנשים, אוכל ומשחקים ודברים רבים נוספים. עולם כזה נפלא שכולו מלא דברים טובים ונפלאים. אך לא תמיד זה היה כך, לפני שהיה את העולם הזה שלנו לא היה שום דבר, כל הדברים הנפלאים שאנו רואים סביבנו, כולם, לא היו קיימים, לא היה כלום. וה' בטובו רצה שיהיה לנו כזה עולם נפלא, ולכן הוא ברא את העולם. ומאז בריאת העולם יש לנו את העולם המיוחד הזה, העולם שבו אנו חיים. בפרשת בראשית התורה מספרת לנו מה קרה בבריאת העולם:

התורה בהתחלה מספרת לנו מה היה לפני שהעולם נברא- העולם עצמו לא היה קיים, וכמובן שלא היה שום דבר ממה שאנו מכירים שיש היום בעולם. לא היה אדמה ולא ים, לא שמיים ולא מים היה רק "תוהו ובוהו" - ריק¹, ריקנות אין שום דבר, אין כלום אפילו אור לא היה – "והושך על פני תהום"². ורק ה' היה קיים תמיד. העולם כולו לא היה קיים ורק ה' שהוא המלך של העולם והוא ברא אותו, רק הוא היה קיים תמיד תמיד³.

* סימון של סוגריים מרובעות כוונתו שפסוק זה צריך זהירות יתירה בהסברתו, ובלמוד בע"פ ניתן לדלג עליו. או להסבירו במילים שנכתבו בצדו.

הקדמה למלמד: א. צריך להזהר מלשדר לילדים שהדברים לא מובנים. שדר כזה עלול ליצור אצל הילדים ריחוק ונתק, כביכול הרגשה שהתורה לא שייכת אלינו. לכן נשתדל ליצור אצל הילדים תחושה הפוכה שמחה בדברים הגדולים שאותם הם זוכים ללמוד (כך גם ידעו שאינם מבינים הכל וגם ישמחו שזוכים ללמוד גם אם לא יבינו לגמרי דבר מסוים). דוגמא לצורת האמירה לילדים: אתם יודעים ילדים שאנחנו נזכה עכשיו ללמוד את הדברים המיוחדים האלו. הפרשה הזאת פרשת בראשית היא פרשה שיש בה המון "סודות התורה" - תורה מיוחדת שלומדים רק תלמידי חכמים גדולים שהם יודעים כבר את כל התורה והם לומדים גם את הדברים הקדושים הללו. אתם יודעים למה קוראים לדברים האלו סודות התורה? בגלל שאת התורה הזאת לא מלמדים לכל אחד מעבירים אותה רק לתלמידי חכמים מיוחדים, כמו סוד שלא מגלים לכולם. תלמידי החכמים האלו לומדים את הפרשה הזאת עם כל הדברים המיוחדים שכתובים בה והם מנסים להבין כל דבר וללמוד אותו טוב טוב. אנחנו, ילדים, כמובן שעדיין לא יכולים ללמוד את הכל ואנחנו נזכה עכשיו ללמוד את הפרשה הזאת ונלמד ממנה רק קצת, את מה שאנחנו מבינים אבל תמיד נדע שיש עוד המון המון מה ללמוד בפרשה הזאת, בעז"ה כשנהיה גדולים מאוד נזכה ללמוד יותר ויותר, ואם נהיה ראויים אולי נזכה אז ללמוד גם את הסודות.

ב. בעניינים אלו יש להזהר באופן מיוחד מעיסוק ב"אלוקות", דבר שעלול ליצור הבנה מגושמת בגיל כזה. כדאי לדבר כמה שיותר באופן שאינו מגשים (כגון במקום ה' עשה את העצים – ה' ברא את העצים, ולהסביר שהכוונה שרצה והכל נברא). צריך גם להתכוון לשאלות שונות של הילדים בעניין זה ולשים לב שפעמים רבות השאלות שלהם מאוד פשוטות ולא מתוחכמות כפי שנראה בהבנה הראשונית.

¹ רש"י א,ב

² [ורוח אלוקים מרחפת על פני המים].

³ לפעמים ילדים שואלים מי ברא את ה'? אפשר לענות (בביטחון) ה' תמיד היה קיים. אם ישאלו יותר אפשר להוסיף: יש פסוק מפורש "ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלוך לעולם ועד!" ה' תמיד היה קיים והוא ברא את העולם. ככל שהתשובה תהיה יותר בטוחה, כך השאלה תקבל מענה בלי להכנס לתהיות ודברים לא ברורים.

היום הראשון

ה' רצה להיטיב לנו, שיהיה עולם כזה טוב כמו שאנחנו מכירים עכשיו, שלא יהיה רק ריק, ולכן ה' התחיל לברוא את העולם. ביום הראשון ה' ברא דבר ראשון את האור ואת החושך - [ויאמר אלוקים יהי אור] - ה' רצה שיהיה אור ומיד נהיה אור, "מילת אמירה בכאן להורות על החפץ ... כי כן הוא הרצון לפניו, או הוא כאן מחשבה"⁴

ה' יכול לעשות הכל! ואז ברגע שה' רצה שיהיה אור בעולם הזה שבדיוק התחיל מיד נברא האור. וככה העולם נהיה הרבה יותר טוב, שכשיש אור אפשר לראות את הכל. בהתחלה האור היה מעורבב עדיין עם החושך ולא היה אור לבד, וה' רצה שהאור יהיה יותר טוב, אור שהוא מובדל מהחושך, ששניהם לא יהיו מעורבבים אור וחושך ביחד אלא כל אחד בפני עצמו, וברגע שה' רצה, מיד האור נהיה בפני עצמו, מופרד מהחושך. וכך יש זמן שיש אור ויש זמן שיש חושך. "ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחושך להשתמש בערבובייה וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה"⁵ וה' גם קרא שמות: לזמן שיש אור ה' קרא יום, ולזמן שיש חושך ה' קרא לילה. וכך אנו קוראים מאז ולתמיד לחלקים של היממה - יום ולילה.

ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, עבר לילה ויום וזה היה היום הראשון של בריאת העולם. "ודע כי הימים הנזכרים במעשה בראשית היו בבריאת השמיים והארץ ימים ממש מחוברים משעות ורגעים ... כפשוטו של מקרא..."⁶.

היום השני

ביום השני של בריאת העולם העולם כבר יותר טוב ממה שהיה בהתחלה. זה לא כמו שהיה קודם לכן שהיה רק ריקנות, עכשיו יש כבר אור ויש חושך, אך עדיין לא היה שום דבר אחר בעולם לא היה מים, לא היה ים, ולא היה שמים, לא היה שום דבר רק אור וחושך. וה' בטובו הגדול רצה שיהיה עולם יותר טוב ולכן הוא המשיך וברא עוד דברים בעולם שיהיה עולם יותר מתוקן ומשובח, עולם שיהיה יותר נעים לחיות בו ולא שיהיה בו רק אור וחושך בלי שום דבר אחר. ה' רצה שיהיה רקיע [ויאמר אלוקים יהי רקיע], והרקיע הזה גרם להבדיל ולהפריד את המים שהיו עד עכשיו בעולם שחלק מהמים יהיו מתחת הרקיע על הארץ, וחלק יהיו למעלה וזה השמיים, והרקיע מבדיל בין המים שלמטה לבין השמיים, וברגע שה' רצה מיד נהיה כך, נברא

⁴ רמב"ן א, ג

⁵ רמב"ן א, ד

⁶ רמב"ן א, ג

הרקיע שיצר את ההבדל בין השמים לבין המים שבארץ שהם נהיו לים גדול וכל העולם כולו היה כמו ים אחד גדול. וה' קרא לרקיע בשם שמים. ויהי ערב ויהי בוקר ונגמר היום השני של מעשה בראשית.

היום השלישי

אחרי היום השני העולם כבר יותר טוב ומתוקן, כבר יש אור וחושך שנבראו ביום הראשון ויש שמיים ומים שנבראו ביום השני. אך ה' רצה שהעולם יהיה עוד יותר טוב שיהיה יותר נעים לאנשים להיות בו, שהרי ה' רוצה שיהיה לכולם רק טוב - טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, ולכן ביום השלישי ה' רצה שתהיה גם יבשה. עד עכשיו כל העולם כולו מלא מים וה' רצה שתהיה יבשה - מקום עם אדמה. שכל המים שבעולם יתאספו למקום אחד שרק בו הם יהיו ובשאר העולם יהיה יבשה ומיד נהיה כמו שה' רצה. וה' קרא למקום שהוא יבשה - "ארץ" - קרקע, מקום עם אדמה. ולמקום שכל המים התאספו אליו ה' קרא ים, וברבים ימים. וירא אלוקים כי טוב - ה' ראה שכל מה שהוא ברא הוא מאוד טוב. אתם יודעים ילדים שה' כ"כ רוצה שיהיה לנו טוב ולכן ה' ברא בצורה הכי טובה שאפשר לעשות, הים שה' ברא זה הים הכי טוב, והיבשה זה היבשה הכי טובה, וכך כל דבר הכי טוב שאפשר לברוא.

אך עדיין ילדים, למרות שה' עשה את הכל כל כך טוב ה' רצה שהעולם יהיה עוד יותר טוב שיהיה לנו הכי טוב שאפשר וכמובן שהרבה יותר נעים זה כשיש צמחים ועצים ופרחים ולכן ה' רצה שהארץ לא תישאר יבשה וריקה כמו מדבר אלא שיגדלו עליה כל מיני דברים - וה' רצה שהיא תוציא דשא ומיד הארץ הוציאה דשאים ירוקים מכל מיני סוגים. ולא סתם דשא אלא דשאים כאלו שכבר בתוכם מוכנים זרעים שיהיה אפשר לזרוע מהם אח"כ עוד דשא חדש בכל מקום שרוצים. וכך יוכל להיות דשא בכל מקום בעולם, שיהיה נח ונעים ויפה לאנשים. אחר כך הארץ הוציאה גם פירות וצמחים מכל מיני סוגים: תפוחים, תאנים ורימונים וכל הפירות שאנחנו מכירים שיש בעולם, ויש עוד מלא פירות שאנחנו לא מכירים שנמצאים בכל מיני מקומות בעולם וכולם כולם נבראו ביום הזה היום השלישי של בריאת העולם. גם כל הסוגים של הפרחים - כלניות ורקפות וחרציות וורדים וכל הסוגים של השיחים ואילני הסרק ברוש וארז ואלון ואקליפטוס הכל הכל נברא בבת אחת⁷, ברגע שה' רצה הכל נברא, וכך העולם הלך ונהיה עוד יותר טוב, וה' ראה שהעולם באמת יותר טוב כמו שהוא רצה שהוא יהיה יותר טוב ונעים לאנשים שיחיו בו. ויהי ערב ויהי בוקר יום שלישי.

⁷ אפשר לתת לילדים לומר שמות של דברים - פירות, ירקות, עצים, פרחים. תוך כדי אפשר ללמוד עם הילדים את ההגדרות וההבדלים בין דבר למשנהו. אותו דבר אפשר לעשות גם ביום החמישי והשישי.

אתם יודעים ילדים שבד"כ כשאדם רוצה להצמיח עץ זה לוקח המון שנים: בהתחלה הוא חופר בור וזורע זרע ומשקה, ומחכה הרבה זמן ולאט לאט הזרע מוציא גבעול קטן, והוא גדל ונהיה לענף דקיק, והענף גדל עוד ועוד עד שאחרי הרבה שנים הוא נהיה עץ גדול ויוצאים ממנו פירות. אבל בבריאת העולם כשנבראו העצים זה לא היה כמובן ככה, ה' רצה שיהיה בעולם דברים שצומחים ומיד כל העולם התמלא בצמחים ועצים, פרחים ודשא. ה' יכול לעשות הכל, ה' רוצה וזה נהיה מיד, כמו שה' עשה את הנס של קריעת ים סוף ועוד הרבה ניסים, כך גם בבריאת העולם כל הדברים נבראו מיד, כל דבר קרה ברגע אחד, כשה' רצה מיד הכל נהיה. וה' ראה שכל מה שנברא עד עכשיו יצא בצורה הכי טובה שאפשר, אך ה' רצה שהעולם יהיה עוד יותר טוב, שיהיה עוד יותר נעים לחיות בעולם הזה שלנו ולכן המשיך לברוא עוד ועוד דברים בימים הבאים.

היום הרביעי

ביום הרביעי ה' ברא את המאורות: את השמש, את הירח ואת הכוכבים. ה' רצה שביום יהיה לנו אור גדול, שמש שמאירה את העולם ורואים הכל, ובלילה שיהיה רק אור קטן, ירח, שרק מי שצריך קצת אור יוכל לראות, אך לכולם יהיה חושך שיוכלו לישון ולנוח והשמש לא תפריע. וכך גם יהיה הבדל בין יום ללילה מרגע שהשמש זורחת ועד השקיעה זה נחשב יום. והלילה נקרא בזמן החשכה, זמן בו רק הירח והכוכבים מאירים. כך הרבה יותר נח יש זמן שבו כולם עובדים, חורשים, זורעים וכו' ויש זמן שבו נחים, לא כל הזמן עובדים בלי הפסקה.

וע"י השמש והירח גם אפשר לדעת כמה זמן עבר - יום ולילה זה יום אחד, ואח"כ נוסף עוד יום ועוד יום, ולאחר שעוברים שבעה ימים זה כבר שבוע. וגם על פי הירח אפשר לחשב ולדעת כמה זמן עבר, בהתחלת החודש הלבנה קטנה, וכל יום היא הולכת וגדלה עד אמצע החודש ואז היא הולכת ומתקטנת עד שמתחיל חודש חדש, ועפ"י יודעים גם מתי עוברת שנה – כי שניים עשר חדשים זה שנה שלמה. (לילדים גדולים אפשר להרחיב בהסבר העניין). וכך אחרי שה' ברא את כל הדברים שבשמיים - ויהי ערב ויהי בוקר יום רביעי.

היום החמישי

העולם כבר כזה נפלא יש בו אור וחושך, מים ושמיים, ים, יבשה וצמחים, ושמש וירח וכוכבים⁸. אך ה' רצה שהוא יהיה עוד יותר נפלא ולכן ביום החמישי של בריאת

⁸ כדאי לחזור יחד עם הילדים כל פעם על כל מה שנברא באותם מילים ובאותו סדר, ואחרי כל יום שלומדים להוסיף גם אותו לרשימה – כך הילדים ילמדו ויזכרו את הדברים שנבראו כל יום. בהתחלה אפשר גם להתחיל להם והם ימשיכו: "יום ראשון –

העולם ה' רצה שיבראו גם עופות ודגים, ומיד נבראו המון המון סוגים של עופות ודגים מכל הסוגים ומכל המינים. נשר ונחליאלי, עורב ויונה, תור וחסידה וכל סוגי העופות שיש בעולם הכל הכל נברא ביום החמישי, גם כל סוגי הדגים: סרדינים, טונה, קרפיון, סלומון, דג זהב וכו' וכו' כל סוגי הדגים שאנחנו מכירים ועוד המון מינים שאנחנו לא מכירים, שנמצאים בתוך הים במעמקים שלו, וגם כל הסוגים של השרצים (חיות קטנות שחיות צמוד לאדמה) שגדלים במים⁹ – צפרדע ויתושים ועוד המון סוגים הכל הכל נברא ביום החמישי. וה' בירך את הדגים והעופות שיפרו וירבו שכל הזמן יולידו עוד ועוד.

איזה עולם נפלא כבר יש! עולם שיש בו ירקות ועופות, דגים ואילנות. מי שנכנס פעם לחנות של חיות בטח ראה שיש שם אקוריומים ענקיים שיש בהם מאות דגים בכל מיני צבעים וגם המון כלובים שיש בהם תוכים ועוד הרבה ציפורים, כל הדברים האלה נבראו ביום החמישי. ובעולם יש כבר המון דברים ב"ה, וה' ראה שהעולם כ"כ טוב אך הוא רצה שיהיה לנו עולם עוד יותר טוב, כי ה' רוצה שיהיה עוד יותר טוב לעולם ולכן ה' המשיך וברא עוד דברים ביום השישי.

היום השישי

ביום השישי ה' המשיך לברוא עוד דברים בעולם, ה' ברא את כל החיות והבהמות: חיות כמו נמר ואריה, קוף ופיל, קרנף וזברה, כלב וחתול וכל סוגי החיות שבעולם. ובהמות כמו פרה ועז, כבשה וגדי, וחמור וכו' וכו' הכל הכל נברא ביום השישי. עכשיו העולם כבר ממש מצוין, העולם הכי טוב שיכול להיות: יש בו כל מיני צמחים ופירות ועצים, וכל סוגי הדגים והציפורים והחיות והבהמות, ויש אור וחושך ושמם וירח וכוכבים וים ויבשה. עכשיו העולם כבר נראה ממש מושלם, אך ה' רוצה לברא עוד משהו אחד אחרון, אתם יודעים מהו? מה חסר בעולם? יש בהמות וצמחים, וים ודגים אך מה עדיין חסר?

העיקר חסר -

ילדים חמודים, בשביל מי אתם חושבים שה' ברא את כל העולם הנפלא הזה? האם רק בשביל שהחיות והבהמות יסתובבו ויאכלו מהאוכל? ה' ברא את העולם הנפלא הזה בשבילנו, שאנחנו נוכל להשתמש וליהנות מכל הדברים הטובים האלו, שהאדם שהוא העיקר של כל העולם ישתמש בכל הדברים שבעולם לעשות איתם דברים טובים לה' ולאנשים. ולכן עכשיו אחרי שה' ברא את כל הדברים שבבריאה, ה' המשיך וברא ביום השישי את העיקר של הכל - את האדם.

אור וחושך. שני – רקיע והבדיל בין המים לשמים. שלישי – ים, יבשה וצמחים. רביעי – שמש, ירח וכוכבים. חמישי – דגים, עופות ושרצים. שישי – חיות, בהמות והאדם.⁹ בשונה משרצי היבשה שנבראו ביום השישי

[ויאמר אלוקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו]

ה' ברא אדם – איש שיכול לחשוב ולדבר. עד עכשיו יש בעולם רק דומם וצומח וחי¹⁰, ועכשיו ה' רצה לברוא את האדם, אדם שיכול ללמוד תורה ולעשות מצוות ולהחליט ולחשוב ולדבר¹¹ והאדם הזה יוכל גם להשתמש בכל הבהמות והחיות, לרכב עליהם, לעבוד בהם בשדה ולאכול וכדו'. וכך האדם יוכל לעשות כל מיני דברים בעולם בכדי שהעולם יהיה יותר טוב ויותר מתוקן, וכשהאדם ישתמש בבהמות לדברים שהוא צריך יותר בקלות לעבוד את ה' ולעשות מעשים טובים ומצוות.

וה' ברא את האדם ובהמשך גם את חוה¹² וה' בירך את אדם וחוה שיפרו וירבו ויוולדו מהם ילדים רבים שימלאו את כל הארץ. ושהאדם ישלוט על כל החיות והדגים והעופות "נתן להם כח וממשלה בארץ לעשות כרצונם בבהמות ובשרצים וכל זוחלי עפר ולבנות ולעקור נטוע ומהררי לחצוב נחושת וכיוצא בזה"¹³, וה' אמר לאדם שכל הארץ - כל הצמחים והעצים והעשבים כולם נתונים לו ולבהמות לאכול ולשבוע מהם.

וה' ראה את כל מה שנברא בעולם בששת הימים והכל טוב מאוד, הכל יצא בצורה הכי טובה שאפשר. "שהיה הבריאה ביופיה ובהידורה מה שאין למעלה ממנו... דבאותה שעה היה כל המינים באופן היותר משובח שאפשר"¹⁴ וכך נגמר מעשה הבריאה של היום השישי של בריאת העולם.

וביום השביעי ה' כבר לא ברא שום דבר [וישבות ביום השביעי]. היום השביעי הוא גם כן חלק מימי בריאת העולם, אך הוא יום שבו לא נברא שום דבר שאפשר לראות, בו נברא דבר הרבה יותר מיוחד - ה' עשה שהיום הזה יהיה היום הכי מיוחד מכל הימים, שהיום הזה יהיה יום קדוש, יום שתהא הברכה שרויה בו ובזכותו כל העולם כולו יהיה מבורך ומקודש בגלל שיש בעולם יום אחד מיוחד שהוא כולו קודש – יום השבת.

ולכן כדי לזכור את זה שה' ברא את העולם בששה ימים וביום השביעי שבת - לא ברא שום דבר, אנו שובתים ממלאכה בכל פעם שמגיע יום השבת כל שבוע, ועושים בשבת קידוש וסעודות כדי לזכות לברכה ולקדושה המיוחדות שה' בירך וקידש בהם את יום השבת.

¹⁰ כדאי להדגים ולהסביר את הדברים השונים – דומם, צומח, חי

¹¹ "בצלמנו - שהוא עצם שכלי ונצחי... כדמותנו - שידמה במ קצת לפמליא של מעלה בצד מה שהם פועלים בידיעה ובהכרה" (ספורנו א, כו)

¹² "כאן הודיעך שנבראו שניהם בשישי ולא פירש לך כיצד ברייתן ופירש לך במקום אחר" (רש"י א, כז)

¹³ רמב"ן א, כח

¹⁴ העמ"ד ב, א

בריאת אדם וחווה בגן עדן (ב,ז-כ)

אחרי שהתורה לימדה אותנו את כל מעשה בריאת העולם מה נברא בכל יום עד ליום השבת, התורה חוזרת ומספרת לנו באריכות מה קרה ביום השישי של הבריאה, ביום שבו ה' ברא את החיות הבהמות ואת אדם וחווה.

אתם יודעים ילדים שאע"פ שה' ברא כבר ביום השלישי את הצמחים הם עוד לא התחילו לצמוח ממש מדוע? כי עדיין לא נברא האדם שהוא העיקר של הבריאה, ובשבילו ה' ברא את כל העולם כדי שיוכל להנות ממנו ולעבוד את ה'. וגם מכיוון שצריך שיברא האדם בכדי שיעבוד את האדמה ויטע ויזרע "יספר הכתוב כי אין נוטע וזורע מהם והיא לא תצמח עד אשר עלה אד ממנה והשקה אותה ונוצר אדם העובד אותה לזרוע ולנטוע ולשמור"¹⁵ ולכן ביום השישי ה' ברא את האדם.

והתורה מספרת לנו איך האדם נברא: ה' עשה שירד גשם על האדמה, והאדמה נהייתה בוצית, ובבוץ נעשה על פי רצון ה' צורה של אדם - גוף רגליים וידיים. מהאדמה נעשה אמנם גוף אך זה היה רק גוף - גוש, בשר בלא נשמה. בשר שלא חי, לא רואה ולא מרגיש. ואחרי שה' ברא את הגוף הוא הוסיף לגוש הבשר גם נשמה [ויפח באפיו נשמת חיים] ועכשיו יש גוף עם נשמה - אדם חי, נושם ומרגיש. אדם שרואה וחושב ומדבר, לא כמו כל החיות שלא יכולות לחשוב ולדבר "אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה שבכולן שנתווסף בו דעה ודיבור"¹⁶.

לאדם יש גוף ונשמה, הגוף לבד לא יכול לחיות, ברגע שהאדם מפסיק לנשום ונשאר רק הגוף לבד - הגוף מת ולא יכול להמשיך לחיות. האדם מורכב משני חלקים הגוף שנוצר מהאדמה ולכן האדם נקרא אדם מלשון אדמה, ומהנשמה שהיא בריאה מיוחדת שה' עשה שתהיה בתוך האדם והוא ינשום וכך יוכל לחיות¹⁷.

וה' שם את האדם בגן עדן, מקום מיוחד וקדוש שאנחנו לא מכירים אותו היום ולא יודעים איפה הוא נמצא, אך אנו יודעים ששם זה היה מקום שכולו קדוש. ושם בגן עדן ה' ברא כל מיני עצים טובים מלאים בפירות, ובין העצים היה גם עצים מיוחדים שאנחנו בכלל לא מכירים אותם היום, ורק בגלל שזה היה מקום כזה קדוש היו שם גם עצים כאלו - עץ הדעת ועץ החיים. וה' עשה את המקום הנפלא הזה כדי שהאדם יוכל כל הזמן במקום הקדוש הזה לעשות מעשים טובים וללמוד תורה ולעשות רק את מה שה' רוצה. בגן עדן זה היה מקום שכולו קדוש, הכל היה קדוש - האכילה קדושה, המחשבות קדושות, הרצונות קדושים. והתורה מספרת שהיה שם גם נהר אחד שהגיע לגן עדן ובגן עדן הוא התחלק לארבע נהרות: פישון גיחון חידקל ופרת.

¹⁵ רמב"ן ב,ה

¹⁶ רש"י ב,ז

¹⁷ אפשר לומר לילדים שירגישו את הנשימות שלהם, זה סימן שיש להם נשמה, זה מה שה' ברא שאנו נושמים וכך אנו חיים ומרגישים, גם כשאדם ישן הגוף נושם כל הזמן, אך כשאדם מת הוא מפסיק לנשום ולא חי יותר - לא מרגיש ולא חושב ומדבר.

וה' שם את האדם הראשון בגן עדן "להיות עובד בתורה ושומר את המצוות"¹⁸ "אכן דעת לנבון שלא היה לאדם עבודת הגן לסקל ולעזק, וגם לא היה לו כלים לזה, ועל כרחך יש בזה עבודה רוחנית שבזה נשמר הגן על הצד היותר טוב.. אכן באותו שעה שהיה אדם במעלה עליונה כמו שהיה משה אחר שירד מהר סיני שנצרך לאכילה... וכך היה עבודת האדם באותו שעה... לעבדה זו תלמוד ולשמרה אלו מצוות... אכן תשאל איזה תורה ומצוות היה לאדם הראשון? ע"ז כתיב ויצו ה' וגו' ונכלל בזה שבע מצוות שרבו בזה הלכות"¹⁹. והאדם היה שם בגן עדן ושמח בתורה ובמצוות שה' ציוה אותו.

אתם יודעים ילדים שלאדם הראשון היתה מצווה מיוחדת. ה' ציוה עליו שלא יאכל מעץ הדעת. מכל עצי הגן הוא יכול לטעום ולאכול, ורק מעץ הדעת אסור לו לאכול ממנו. ולמה? כי אם האדם יאכל מעץ הדעת הוא ידע לעשות לא רק מעשים טובים, כמו שהוא יודע עכשיו, אלא גם מעשים רעים. ה' ברא את האדם ושם אותו בגן עדן מקום כזה מיוחד שבו כל הזמן האדם רוצה רק לעשות מעשים טובים ומצוות ולעסוק בתורה, ולכן ציוה עליו שלא יאכל מעץ הדעת, מכיון שהוא יגרום לו לדעת לעשות גם מעשים רעים. וה' הזהיר את האדם שאם הוא יאכל מעץ הדעת הוא לא יחיה לעולם אלא בסוף ימות, לא מיד, אבל אחרי כמה זמן הוא יצטרך למות. היום כולנו מתים בסוף, כל אדם אחרי הרבה שנים שהוא חי בסוף הוא נפטר ומת. אבל באמת זה לא היה צריך להיות כך אדם היה צריך לחיות לעולם וה' אמר לו שאם יאכל מעץ הדעת הוא יצטרך למות בסוף²⁰.

בהמשך היום הזה, השישי לבריאת העולם האדם קרא שמות לכל הבהמות החיות והעופות. עד עכשיו לא היה להם שם, הם נבראו רק עכשיו ועד עכשיו לא היה שום אדם בעולם שיקרא להם שמות, ועכשיו ביום השישי עברו לפני אדם הראשון כל החיות והבהמות והוא קרא להם שמות לגמל קרא גמל ולאשתו אנה, ולחמור חמור ולאשתו אתון וסוס וסוסה ופיל ופילה ואריה ולביאה וכו', ולכל בהמה וחיה אדם הראשון קרא בדיוק בשם שמתאים לו. ובזמן שכל הבהמות עברו לפניו אדם הראשון שם לב שבכל הבריאה יש מכל בהמה וחיה איש ואשה, זכר ונקבה, ורק אדם הראשון נברא לבד. האדם הסתכל בכל מה שנברא בעולם, ולא מצא שום אשה שתתאים לו שישמח עמה ביחד, "וכאשר לא מצא בתוכם עזר כנגדו נעצב ויישן" (רמב"ן ב,יט). וה' ראה שהאדם נמצא בגן עדן ואינו שמח לגמרי שיכול להיות לו יותר טוב אם תהיה לו אשה שיוכל לשמוח אתה ולדבר איתה וזה יהיה לו הרבה

¹⁸ תרגום יוב"ע ב,טז

¹⁹ הרחב דבר ב,טו

²⁰ כשהאדם נברא וכל מעשיו היו טובים אז יכול היה לחיות לעולם, אבל עכשיו שהאדם עושה גם חטאים הוא לא יכול לחיות לעולם, כי אז הוא עלול להמשיך לחטוא ולחטוא בלא שיהיה לו תיקון. ולכן ה' אמר שאם האדם יאכל מעץ הדעת הוא ימות בסוף וכך יהיה לו תיקון שמיתתו תכפר על חטאיו.

יותר נעים, וה' כמובן רוצה שיהיה לאדם הכי טוב שיכול להיות ולכן ה' רצה לברוא גם אשה שתהיה לעזרה לאדם.

אדם הראשון נרדם וה' עשה שהשינה הזאת תהיה תרדמה²¹ - "שינה עמוקה" (תרגום ליוב"ע ב, כא) "שלא יפחד ולא יצטער" (ספורנו ב, כא). וה' רצה שתברא מהאדם אשה שתעזור לו ומיד נבראה מהאדם אשה. איך? בזמן שהוא ישן שינה עמוקה ה' עשה שעצם אחת ממנו תלקח ומהעצם הזאת נבראה האשה, וכשהאדם התעורר הוא ראה פתאום שנבראה האשה, איזה מתנה נפלאה הוא קיבל, עכשיו גם לו יש בת זוג שיכול לשמוח עמה. והאדם ואשתו שמחים זה בזו וזו בזה, שמחים ואוהבים ונעים להם לדבר ביחד ולעשות דברים ביחד, כמו אבא ואמא שכל כך טוב להם ביחד. ואדם כ"כ שמח באשה הזאת ובה' שכ"כ מיטיב עמו. ואדם אמר על האשה הזאת "שהיא ממש חלק ממנו שהיא נעשתה מאחת מעצמותיו והיא ממש מתאימה לו וקרא את שמה אשה כי מאיש לוקחה זאת". ומעכשיו לתמיד בכל הדורות יהיו איש ואשה, והם מתאימים זה לזו ויתחתנו ביחד ויהיו למשפחה אחת. וכך בכל העולם, בהתחלה הבן והבת יגדלו בבית הוריהם עד שיגיעו לגיל החתונה ואז הם יתחתנו ויעזבו את בית הוריהם ויקימו בית חדש שכך יהיה תמיד הכי שמח לבעל ולאשתו. [ויהי האדם ואשתו עירומים ולא יתבוששו].

חטא אדם וחווה (פרק ג')

התורה ממשיכה ומספרת לנו מה קרה ביום השישי - יום בריאת אדם וחווה. אדם וחווה היו בגן עדן, ובגן עדן מלבד כל הדברים שסיפרנו עד עכשיו עצים ובהמות וכו' היה גם נחש, אך הנחש אז כשנברא לא היה נראה כמו הנחש היום "והיה מהלך בקומה זקופה והיה יודע לשון האדם" (פסיקתא זוטרתי תו"ש ג, ט) "והישר בעיני שהם הדברים כמשמעם והנחש היה מדבר והיה הולך בקומה זקופה והשם דעת באדם שם בו, והנה הפסוק העיד כי היה ערום מכל חית השדה רק לא כאדם, ופירוש ערום חכם שיעשה דבריו בערמה" (אבע"ז ג, א).

והנחש הזה היה רשע גדול. הוא ראה שהאדם ואשתו כאלו צדיקים וקדושים ועושים רק את מה שה' ציוה והוא רצה להרוס ולקלקל שלא יהיה עולם כזה נפלא. הנחש²² ניגש אל האשה ודיבר עמה ואמר לה "שמא אמר לכם אלוקים לא תאכלו מכל עץ הגן?" (רש"י ג, א) והאשה ענתה לנחש לא, ה' הרשה לנו לאכול מכל עצי הגן

²¹ תרדמה – כשאדם ישן הוא פחות מרגיש ושומע מה שקורה מסביבו אך עדיין אם ישמיעו לידו קול חזק הוא יתעורר, וגם אם ייגעו לו ביד או ברגל הוא ירגיש. אבל ה' עשה שהאדם יהיה בתרדמה, שינה עמוקה מאוד שבה לא מרגישים שום דבר. גם היום בבית חולים כשרוצים לנתח אדם – לטפל לו בכל מיני דברים בגוף, בצורה שהיא כואבת ורוצים שהוא לא ירגיש מרדמים אותו.

²² הילדים שואלים לפעמים – אז למה ה' ברא אותו? ת: כי ה' רצה שאנחנו נתגבר על מה שהוא אומר ונהיה כל כך צדיקים שלמרות שהנחש אומר לאדם לעשות רע הוא יעשה טוב.

ורק מפרי העץ אשר בתוך הגן ה' אמר לנו לא לאכול ממנו ולא לגעת בו שאם נאכל או ניגע נמות. והנחש המשיך ואמר לאשה זה לא נכון אתם לא תמותו אם תאכלו מעץ הדעת, אתם רק תהיו יותר חכמים ותדעו דברים טובים ורעים ולכן ה' לא רוצה שתאכלו מעץ הדעת, אך זה לא יגרום לכם למות אם תאכלו. רשע מרושע!!! ה' אומר שהם ימותו והא אומר הפוך??? הרי לא יכול להיות הפוך ממה שה' מצווה.

מה חווה היתה צריכה לעשות כשהיא שמעה את דברי הנחש? היא מיד היתה צריכה לצעוק עליו שזה שקר מה שהוא אומר ושיתוק, והיא לא מוכנה כלל לשמוע דברים כאלה, ואם הוא היה ממשיך לומר לה דברים היא היתה צריכה לסתום את האוזניים או ללכת למקום אחר, ח"ו להקשיב לדברים כאלו. אך לצערנו חוה הקשיבה ואפילו התקרבה אל העץ "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל - הכירה שהיה ערב למאכל בשביל טבע המקום ואוירו וריח הפרי. ונחמד העץ להשכיל - שכבר אמר הא-ל יתברך שהוא עץ הדעת" (ספורנו ג,ו) והאשה החליטה לנסות ולטעום מהעץ ותקח מפריה ותאכל.

נורא ואיום! החטא הראשון בעולם! ה' אמר לעשות משהו אחד וחווה עשתה ההיפך ולא רק שחווה עשתה ואכלה בעצמה אלא שהיא גם הציעה לבעלה אדם הראשון שיאכל גם הוא. ומה אדם הראשון היה צריך לעשות? הוא היה צריך להתנגד ולא להסכים, אך לצערנו הוא ג"כ התפתה והחליט לאכול גם הוא.

אוי ואבוי! היה עולם כזה נפלא, גן עדן, עם פירות כאלו מיוחדים וקדושים והעולם כולו היה כזה מתוקן ושלם ואדם וחווה יכלו לחיות שם כל הזמן בשמחה ולעבוד את ה' ולעשות רק מצוות ולחיות כל הזמן חיים קדושים מיוחדים אך מה קרה? הם חטאו הם אכלו מעץ הדעת. כ"כ עצוב...

פתאום אדם וחווה שומעים קול מדבר אליהם, זה היה קול שה' ברא, כמו שה' ברא את כל העולם כך הוא גם ברא את הקול הזה והקול הזה אומר לאדם: "איכה?" איפה אתה נמצא? ה' כמובן יודע איפה האדם נמצא ה' הרי רואה הכל ומשגיח על כל העולם, אז למה ה' שאל את אדם הראשון איפה הוא? אתם יודעים ילדים שאפילו כשאדם חוטא ועושה משהו שה' ציוה לא לעשות אפילו אז ה' עדיין אוהב ומרחם על מי שחטא ורוצה שיזכה לתקן ולחזור בתשובה, ואפילו כשה' מעניש את הרשעים עדיין ה' גם מרחם עליהם ונותן להם את העונש כדי שיוכלו לתקן את חטאם. ולכן גם עכשיו כשה' רוצה להעניש ולומר דברים קשים לאדם הראשון על החטא שחטא הוא קודם שואל אותו איפה הוא, למרות שה' כמובן יודע, הוא קודם פתח בשאלה רגילה, ה' לא רצה מיד לומר לאדם דברים קשים ולא נעימים כי הוא מרחם עליו ולכן קודם שאל אותו איכה? וה' ממשיך ושואל את אדם הראשון האם אכלת מהעץ שציויתי אותך שלא תאכל ממנו? והאדם עונה שהוא אכל, אבל הכל בגלל האשה שהיא זאת שאמרה לו לאכול מהעץ.

זו תשובה? ילדים? זה תירוץ נכון? אם ה' אמר משהו אחד לאדם והאשה אומרת משהו שני למי צריך לשמוע? כמובן לה'! אז מה אדם הראשון מתרץ שהאשה אמרה לו לאכול??? האדם היה צריך מיד להתבייש בחטא ולומר טעיתי! חטאתי! ואם היה אומר כך ומצטער על חטאו ה' היה סולח לו. אך במקום להצטער אדם הראשון האשים את האשה שהיא אשמה "הקב"ה פתח לו המן העץ וכו' שהיה רוצה שיתודה על חטאיו, כי כשיאמר חטאתי הקב"ה מוחל לו, אבל לא עשה כן... שאמר לו האשה אשר נתת עמדי וגו' כלומר אתה גרמת לי לחטוא שנתת לי אשה שנתנה לי מן העץ ואוכל (תו"ש ג', ס"ה)

והקול שה' ברא המשיך ושאל את האשה "מה זאת עשית - לעבור על מצוותי?" (רמב"ן ג', יג) והאשה ענתה הנחש פיתה אותי ולכן אכלתי. זו תשובה? בוודאי שלא! אם ה' אומר משהו צריך לשמוע בקול ה'! ואפילו אם ח"ו יש אחרים שמציעים לעשות דברים רעים, אדם צריך לשמוע רק בקול ה'! חוה לא היתה צריכה להקשיב לנחש, ועכשיו שלצערנו היא כבר הקשיבה היא היתה צריכה להצטער על מה שעשתה ולומר חטאתי! אני לא בסדר במה שעשיתי! ולא להסביר שהיא לא אשמה אלא הנחש. "כיון שראה הקב"ה שלא פתח (אדה"ר) בחרטה, התחיל שואל את האשה מה זאת עשית? והיה חפץ שתאמר חטאתי, שימחול להם. והיא לא עשתה כך אלא בקשתה להחזיר החטא אל הנחש שנאמר ותאמר הנחש השיאני" (תו"ש ג', עג)

וה' אמר אז לנחש בגלל שעשית את הדבר הזה תהיה בדיוק הפוך ממה שהיית עד עכשיו, עד עכשיו הנחש היה יותר מכובד מכל החיות שהיה הולך על שתי רגליים ומדבר ועכשיו הנחש יהיה פחות מכולם וה' נתן לו שלשה עונשים: א. שיותר לא ילך על הרגליים אלא על גחונו - יזחל על בטנו כמו שהנחשים היום בלי שום רגליים אלא רק זוחלים. ב. והנחש יאכל רק עפר כל ימי חייו לא כל מיני פירות וירקות ועלים ובשר ששאר החיות אוכלות. ג. ושתמיד תהיה מלחמה בין האנשים ובין הנחשים שהנחשים ינסו להכיש את האנשים והאנשים תמיד ינסו להרוג את הנחשים והאנשים בד"כ יהיו אלו שיצליחו "שיהיה לאדם יתרון עליך באיפה כי הוא ישופך ראש, ואתה לא תשופנו רק בעקבו, וירדף מוחך" (רמב"ן ג', טו)

וה' המשיך ואמר לחוה שהעונש שהיא תקבל הוא שמעכשיו בזמן שהאשה תהיה בהריון ההריון יהיה קשה וכואב, והלידה תהיה בצער עם הרבה כאבים. "הפך מה שהיה קודם החטא, כאמרם בו ביום נבראו... בו ביום הוציא תולדות. וכזאת אמרו שתהיה לעתיד כאמרם עתידה אשה שתלד כל יום... כמו שהיה אדה"ר קודם חטאו" (ספורנו ג', טז)

והעונש שהאדם יקבל כדי שיוכל לתקן את חטאו הוא שעד עכשיו אדם הראשון לא היה צריך לעבוד בשדה אלא השדה מעצמה היתה מצמיחה פירות ירקות ותבואה

ועכשיו האדם יצטרך לעבוד קשה מאוד עד שהשדה תוציא משהו - לחרוש ולזרוע ולהשקות וכו' וכו' עד שבסוף יוכל לקצור, וגם הרבה פעמים השדה תצמיח קוצים ודרדרים וכל מיני עשבים והאדם יצטרך לנכש אותם ולפעמים הם יתערבבו עם התבואה "ועל כרחך תאכלם" (רש"י ג', יח) ורק אחרי שאדם יעבוד קשה ויזיע הרבה הוא יוכל בסוף לאכול לחם וכל מיני דברים ולא כמו עד עכשיו שהכל היה מוכן בלא טירחה.

והתורה מספרת לנו שהאדם קרא לאשתו בשם חוה כי היא האמא של כל הילדים שיוולדו ויחיו בעולם - אם כל חי. ושה' עשה לאדם הראשון ולאשתו בגדים חמים ומכובדים מצמר (סוטה יד.). "ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו מלבושי כבוד על עור בשרם והלבישם" (תרגום לאונקלוס ג, כא). "עשה להם מלבושים מעולים ונכבדים מעור יתעטפו בהם כל גופם דרך כבוד?" (רב"ח ג, כא) אפילו אחרי שאדם ואשתו חטאו בחטא החמור הזה וה' העניש אותם, עדיין ה' אוהב אותם ודואג להם וה' ברא בשבילים בגדים חמים ונעימים מצמר, ולא סתם בגדים רגילים אלא בגדים של אנשים מכובדים כדי לשמחם ולהראות להם כמה שה' עדיין אוהב אותם ורוצה בטובתם וכל מה שהעניש אותם הוא כדי שיוכלו לתקן. "להורות על אהבתו וחמלתו על יצוריו שאע"פ שחטאו לא זז מחבבן והוא בעצמו השתדל בתיקונם ובגמילות חסדים" (רב"ח ג, כא).

ובגלל שהאדם חטא ועכשיו הוא יכול לעשות גם מעשים רעים, ה' חשש שהאדם יאכל גם מעץ החיים, ומי שאוכל ממנו חי לעולם, והאדם יחיה לעולם ויעשה מעשים רעים כל הזמן "הנה ירדוף כל הימים אחר הערב וישליך אחרי גיוו כל השגה שכלית וכל מעשה טוב ולא ישיג האושר הרוחני" (ספורנו ג, כב) וכך לא יוכל לתקן את החטא בעונש שה' גזר עליו שימות ולכן ה' גירש את אדם וחוה מגן עדן ושלח אותם אל העולם הזה שבו אנחנו נמצאים היום ויותר א"א להכנס עוד בחיים לגן עדן.

[וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת...]

ראיתם ילדים מה קרה בגלל החטא. היה עולם כזה נפלא קדוש ומיוחד, עולם שלא צריך היה לעבוד בשדה והפירות צומחים לבד והכל מוכן כדי שהאנשים יוכלו לעסוק בתורה ולעבוד את ה'. ובגלל החטא ה' גירש את האדם מגן עדן ומאז אנחנו חיים בעולם הזה, אנחנו כבר לא ראויים למדרגה הקדושה המיוחדת הזאת. כמה שהחטא יכול להרוס ולקלקל את כל הטוב הגדול שה' רוצה לתת לנו. כמה שהחטא הורס ומקלקל. אך כמובן גם אחרי שחוטאים אפשר לתקן וזה מה שה' רוצה שיעשו, ולכן ה' גירש את אדם וחוה מגן עדן כדי שיוכלו לתקן ולחזור בתשובה.

ובאמת ילדים, אדה"ר וחוה מאוד הצטערו מהחטא החמור שעשו ואתם יודעים ילדים שאדה"ר המון שנים בכה והתפלל לה' שישלח ומרוב שהצטער הוא אפילו החליט שלא ללדת ילדים לבינתיים עד שירגיש שהוא קצת תיקן וכך במשך 130 שנה

הוא השתדל לחזור בתשובה "אמר ר' ירמיה בן אלעזר כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי... רש"י: שישב מאה ושלושים שנה נזוף מפני שגער בו הקב"ה" "היה ר' מאיר אומר אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלושים שנה ופירש מן האשה מאה ושלושים שנה..." (עירובין יח: וע"ע ע"ז ח.) ורק אחרי 130 שנה כשהרגיש שהוא כבר קצת תיקן חזר להיות עם אשתו ונולד לו בן שקראו לו שת, ונלמד עליו בהמשך, אך לבינתיים התורה מספרת לנו מה קרה עם שני הבנים הרשאוניים של אדם: קיין והבל, שני בנים שנולדו עוד לפני החטא ביום השישי של הבריאה כשאדם וחוה היו בגן עדן. (סנהדרין לח: ב"ר כב, תו"ש ד, ד) "והאדם ידע-כבר קודם העניין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן" (רש"י ד, א).

חטא קיין ועונשו (ד, א-טז)

קיין והבל נולדו וכל אחד מהם עסק בדבר אחר "קיין היה אוהב לעבוד אדמה ולזרוע והבל היה אוהב לרעות צאן, זה נותן ממלאכתו מאכיל לזה וזה נותן ממלאכתו מאכיל לזה" (פרד"א כ"א, תו"ש ד, כב). וכך אחרי שעבר כמה זמן הם החליטו שהם רוצים להקריב קרבן לה' וכל אחד הביא מהדברים שהוא עסק בהם קיין הביא מפרי האדמה והבל הביא מהצאן ושניהם בנו מזבחות והקריבו את קרבנותיהם כל אחד על המזבח שלו, שניהם באותו זמן או בזמנים שונים.

אתם יודעים ילדים שהיה הבדל בין הקרבנות: הבל הביא מהמובחרים שבצאנו, הוא עבר בין הכבשים שלו וחיפש את המשובחים ביותר השמנים והמפוטמים (תרגום לאונקלוס וליוב"ע ד, ד), וקיין הביא קרבנות מהגידולים שגידל באדמה אך הוא לא הביא מהמשובחים אלא להיפך הוא אכל את הפירות הראשונים המשובחים, הוא השתמש בהם לעצמו ולקרבתו הביא את השאריות, הפירות האחרונים שנשארים על העץ בסוף הגידול. למה הקיין הביא פירות שאינם משובחים? כי הוא חשב שחבל לבזבז פירות משובחים ולהביא אותם לקרבן שישרפו על המזבח. אבל אחנו יודיעם ילדים שזה בכלל לא בזבז אם ה' מצווה להביא קרבן לבית המקדש, למשל קרבן פסח אז מה נביא? כמובן את הכי משובח ואפילו שחלק ממנו נשרף זה בכלל לא בזבז כך ה' ציוה לעשות! ולהיפך זה מצוה גדולה להביא את הכי הכי משובח, קודם מביאים את הקרבן לה' ורק אח"כ בוחרים ממה שנשאר בהמות ופירות לעצמנו.

ובאמת ילדים אתם יודעים מה קרה עם שני הקרבנות הללו הקרבן המובחר של הבל ומקולקל של קיין? שניהם בנו מזבחות וכל אחד שם על המזבח שלו את הקרבן ופתאום ירדה אש מן השמיים, אש של נס על אחד המזבחות והאש שרפה את מה שהיה על המזבח וזה סימן שה' קיבל את הקרבן הזה שזה קרבן טוב, אתם יודעים

ילדים שגם במקדש היה קורה נס כזה שחוץ מהאש שהכהנים היו מדליקים לשרוף את הקרבן היתה יורדת אש מהשמיים.

את איזה קרבן אתם חושבים ששרפה האש הקדושה? כמובן של הבל שהביא דברים מובחרים וזה סימן שה' "קבל תפילתו והצליח עסקו" (העמ"ד ד, ד), אך, "אל קיין - היינו אל תפלתו, ואל מנחתו - כמשמעו, לא שעה - לא קיבל התפילה והמנחה" (העמ"ד ד, ה) "וישע ה' אל הבל ואל מנחתו - ירדה אש וליחכה מנחתו" (רש"י ד, ד) ולמה? "לפי שהביא קרבנו מן המובחר בעיין טובה לכן ערב קרבנו לקב"ה" (מדה"ק) ואילו קרבנו של קיין "מן הפסולת היתה (משל) לאריס רע שהיה אוכל את הביכורות (=שגדלות בתחילת הקיץ והן המשובחות) ומכבד למלך בסייפות" (בראשית רבה כב).

"ובניו (של אדם הראשון) למדו ממנו והביא כל אחד מהמלאכה שהיה מתעסק בה להודות לא-ל על הטובה שנתן לו בעבודתו ומר (שקיין הביא) מ'פרי' ולא זכר מאיזה פרי, וידמה כי מן הפחות היה, או אחר שאכל הוא הביא מן הנותר לפניו וכל זה הוא דרך בזיון לפיכך לא נרצה קרבנו. גם לא הביא מן הבכורים... והבל הביא גם הוא לפני קיין או לאחריו... מבכורות צאנו מחלבהן זה הביא דרך כבוד, הביא מהבכורות קודם שיהנה הוא מהנולדים מהחלב ומהצמר וגם הביא מהשמנים שבהם... וישע ה' אל הבל ואל מנחתו היה רצון הא-ל אל הבל כי ראה כוונתו טובה וכן היה רצונו אל מנחתו שהיתה מכובדת וראויה להקריב. ואל קיין ואל מנחתו לא שעה לא היה רצון הא-ל אל קיין כי לא היתה כוונתו טובה וכן לא היה רצונו אל מנחתו כי בזויה היתה. ואיך ידע זאת? כי קבל מנחת הבל והוריד עליה אש מן השמיים ולא עשה כן למנחת קיין ומפני זה חרה לקיים ונפלו פניו, חרה לו בלבו ונפלו פניו כאדם שהוא בוש ונכלם" (רד"ק ד, ג-ה)

קיין כשראה שקרבנו לא התקבל הצטער מאוד "ויפלו פניו מבושה" (רס"ג ד, ה) ומה הוא היה צריך לעשות? להבין שטעה ולתקן את מעשיו, אך קיים במקום לתקן התחיל לכעוס שזה לא בסדר שקרבן אחיו הבל התקבל וקרבנו לא. ופתאום קיין שומע את דבר ה', ה' עשה שקיין יתנבא ויוכל לשמוע את מה שה' מצווה כדי שקיין יוכל לתקן את דרכיו כ"כ ה' רוצה שהחוטאים יחזרו בתשובה, שהרי כל מה שה' לא קיבל את מנחתו היה כדי שילמד ויתקן "ויאמר ה' אל קיין - היה הדבור עמו כדי לייסרו ולהשיבו למוטב וללמדו דרך תשובה לו ולדורות הבאים, כי החוטא יש לו כפרה אם ישוב בתשובה שלמה" (רד"ק ד, ו)

וה' אמר לקיין מדוע את כועס "הלא אם תיטיב מעשיך יסלח לך חטאך, ואם לא תיטיב מעשיך בעולם הזה ליום הדין הגדול חטאך שמור ועל שערי לבך החטא רובץ ובידך מסרתי רשותו של יצר הרע ואלוהיך יהיה תשוקתו ואתה תמשול בו בין לזכות בין לחטא" (תרגום לוי"ע ד, ז). אתה לא צריך לכעוס אלא פשוט לתקן, אפילו

כשחטאת ולא נתקבל קרבנך עדין אפשר לתקן ומעכשיו אתה יכול להחליט להתנהג בצורה טובה וכך יסלח וישכח כל עוונך. הכל תלוי בך אתה זה שמחליט אם לעשות דברים טובים או רעים וכיון שבחרת לחטוב לא נתקבל קרבנך אך תתקן מהר והכל יכול להשתנות לטובה!

אתם יודעים ילדים שקיין היה יכול לתקן אך לצערנו קיין לא שמע לדבר ה' ובמקום לתקן הוא המשיך לכעוס ובמיוחד על הבל אחיו שה' כן קיבל את מנחתו וכשהם היו שניהם בשדה קיים התווכח עם אחיו ותוך כדי הויכוח והמריבה קיין עשה מעשה נורא, הוא קם והרג את אחיו, נורא ואיום! להרוג בן אדם!!! איך יכול להיות דבר כזה??? זה מה שיכול לקרות לאדם שלא מקיים את דבר ה' בסוף הוא יכול להגיע לעשות דברים נוראים כאלו, אם קיין היה חוזר בתשובה ומתקן כמו שה' אמר בודאי זה לא היה קורה, אך קיין לא שמע וזה מה שקרה בסוף "ויאמר קיין אל הבל - נכנס עמו בדברי ריב ומצה להתגולל" (רש"י ד, ח) "ויאמר קיין אל הבל - ידמה כי לא עשה תשובה ולא התחרט בדעתו שהרי שב לעשות רעה גדולה והרג את אחיו, ופירוש ויאמר קיין שאמר לו התוכחות שהוכיחו הא-ל ואמר לו אתה גרמת לי וכיוצא בדבר הזה והוסיף כעס ורוגז. ולא קם עליו בפני אביו מיראת אביו, אבל נטר לו עד שהיו שניהם יחד בשדה זה לרעות את צאנו וזה לעבוד אדמתו ואז התקוטט קיין עם אחיו מתוך כעס שהיה לו עליו מחמת קנאה קם עליו והרגהו" (רד"ק ד, ח)

[לגדולים יותר אפשר להרחיב: "ויאמר קיין אל הבל אחיו בא ונצא שנינו לשדה ויהי כאשר יצאו שניהם השדה, פתח קיין ואמר להבל רואה אני כי ברחמים נברא העולם אבל לא בפרי מעשים טובים הוא מתנהל ומשוא פנים יש בדין מפני מה נתקבל קרבנך וקרבני ממני לא נתקבל ברצון? ויען הבל ויאמר לקיין ברחמים נברא העולם ובפרי מעשים טובים הוא מתנהל ואין משוא פנים בדין ומפני שפרי מעשים שלי היו טובים משלך קדמו לשלך נתקבל ברצון קרבני. ויען קיין ויאמר להבל אין דין ואין דיין ואין עולם אחר ואין לתת שכר טוב לצדיקים ואין להפרע מרשעים. ענה הבל ואמר לקיין יש דין ויש עולם אחר ויש לתת שכר טוב לצדיקים ויש להפרע מרשעים ועל עסק דברים האלה היו נצים על פני השדה" (יין הטוב על התרגומים לתרגום יוב"ע ד, ח)]

ופתאום קיין שומע את הקול שה' ברא, וה' שואל אותו איפה הבל אחיך? ה' כמובן יודע, רואה ומשגיח על הכל ויודע שקיין הרג את הבל ועשה חטא כזה חמור אך ה' עדין מרחם על קיין ורוצה לעזור לו לחזור בתשובה ולכן ה' לא אומר לקין מיד בצורה שתהא לא כ"כ נעימה - למה הרגת את הבל, אל ה' אומר לקיין בהתחלה בצורה שתהא נעימה לקין איפה הבל אחיך ואח"כ ה' יאמר לו על החטא הגול שעשה וכך יתכן יותר שיחזור בתשובה "אי הבל אחיך - ליכנס עמו בדברי נחת אולי ישוב ויאמר אני הרגתי וחטאתי לך" (רש"י ד, ט). ואתם יודעים מה קין ענה? "לא ידעתי,

השומר אחי אנוכי - וכי שומר אני אותו בכל מקום שילך עם צאנו? (רד"ק ד, ט) איזה רשע! מה הוא היה צריך לומר? הוא היה צריך מיד לחזור בתשובה ולומר טעיתי! עשיתי חטא נורא ואיום, אני רוצה לחזור בתשובה. אך קיים המשיך בחטאו ואפילו אמר דבר שאינו אמת.

וה' המשיך ואמר לקיים מה עשית? "דמי אחיך ששפכת צועקים אלי מן האדמה וקולם שמעתי וזה דרך משל, מן האדמה - ששפכת עליה דם אחיך" (רד"ק ד, ז) וה' המשיך ואמר לקיים שבגלל החטא הזה הוא יענש בדברים השייכים לעבודת האדמה "ועתה ארור אתה מן האדמה - שיבא לו חסרון מפאת האדמה, שיזרע ויטע כי הוא היה עובד אדמה ולא תתן האדמה עוד קציר ופרי" (אבע"ז ד, יא) "כי בכאן לא ארר האדמה בעבורו כאשר באביו (בחטא אדה"ר) אבל אמר שיהיה הוא ארור ממנה ופירוש הקללה, שלא תוסיף תת כוחה אליו ושיהיה נע ונד בה, ואמר כי תעבוד את האדמה כי בכל אשר תטרח בה לעבוד אותה כראוי בחרישה ועידור ובכל עבודה בשדה ותזרע אותה כהוגן לא תוסיף תת כחה לך... ואמר כן כנגד אמונתו כי הוא היה עובד אדמה והנה ארר מעשיו" (רמב"ן ד, יא) וכנגד זה שקיין הרג את אחיו וגרם שהדם של אחיו הבל נשפך על האדמה ונבלע בה יהיה לו עונש שיקרה בדיוק הפוך שהוא יזרע באדמה וירצה שהאדמה "תבלע" את הזרעים ותגדל מהם פירות והאדמה לא תצמיח "מקולל ומחוסר מטובת האדמה אשר פצתה את פיה שנשתמשת בה לכסות את הריגת אחיך וכנגד זה לא תשתמש בה עוד כמו שנשתמשת קודם לכן לצרכי חייד" (ספורנו ד, יא)

וה' העניש את קיין בעוד עונש בכדי לכפר על חטאו שעשה חטא כזה גדול שצריך לתקנו ע"י שיראה כמה ענשו גדול וחמור ויחזור בתשובה ולכן ה' אמר לו שהוא לא יוכל מעכשיו לגור במקום אחד קבוע אלא כל הזמן הוא ירגיש שהוא רוצה לעבור ממקום אחד לשני ולשלישי כל הזמן בלי הפסקה הוא יהיה כמה ימים במקום אחד ואח"כ ירצה לעבור למקום אחר "נע ונד תהיה בארץ - מטולטל וגולה" (תרגום אונקלוס ד, יב) "שלא ינוח לבו ולא ישקוט לעמוד במקום אחד ממנה אבל יהיה גולה לעולם, כי עונש הרוצחים גלות" (רמב"ן ד, יא).

כשקין שמע את העונש החמור שקיבל הוא הבין שבאמת חטא גדול מאוד והתחיל להתחרט ולהצטער על מעשיו והודה - שעונו גדול מנשוא - "עצום חטאי מלהתכפר" (רס"ג ד, יג) "והנכון בפשט שהוא וידוי, אמר אמת כי עוני גדול מלסלוח וצדיק אתה ה' וישר משפטיך, אף על פי שנעשית אותי הרבה מאוד, והנה גרשת אותי היום מעל פני האדמה ורין מקום למנוחתי ומפניך אסתר... כי בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי. אבל מה אעשה כי כל מוצאי יהרגני ורתה בחסדיך הרבים לא חייבת אותי מיתה. והענין שאמר לפניו הנה חטאי גדול והרבית עלי עונש אבל שמרני שלא אענש יותר ממה שחייבת אותי, כי בעבור שאהיה נע ונד ולא אוכל לעמוד

במקום אחד הנה אנוכי מגורש מן האדמה ואין מקום מנוחתי ומפניך אסתר... כי בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי. אבל מה אעשה כי כל מוצאי יהרגני ואתה בחסדיך הרבים לא חייבת אותי מיתה. והענין שאמר לפניו הנה חטאי גדול והרבית עלי עונש אבל שמרני שלא אענש יותר ממה שחייבת אותי, כי בעבור שאהיה נע ונד ולא אבנ לי בית וגדרות בשום מקום יהרגוני החיות" (רמב"ן ד, יג) "והיה כל מוצאי יהרגני - ויהיה העונש גדול מאוד ממה שגזרת" (ספורנו ד, יד) וודאי ה' לא התכוון שקין ימות ולכן קין "מבקש מהא-ל להקל עונשו" (רד"ק ד, יג).

וה' הטוב שכ"כ רוצה בטובת העולם כולו באמת לא רצה שקין ימות, ה' מעניש את הרשעים כדי שיוכלו לתקן ולא ימותו חואים ורק לפעמים כשאין ברירה ה' מענישם שימותו וגם אז מיתתם מכפרת על חטאם. ולכן ה' בטובו הגדול אמר לקין שבאמת אין הכוונה בענישתו שיהרג ע"י חיות השדה בגלל היותו נע ונד ולכן ה' אמר לקין שלא יחשוש שהיא יהא נע ונד ולא יהרג, שה' ידאג שלא יהרג וה' הזהיר ואמר* "לכן כל הורג קיין... לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך עושנו ולא פירש ענשו... לשון גערה היא שלא תהא בריה" (רש"י ד, טו), וה' המשיך ואמר שאמנם ישנה אזהרה שלא להרוג את קיין כיון שהעונש שלו הוא רק גלות לבינתיים ולא יותר אך בעוד שבע דורות יגיע זמנו של קיין להענש ולמות על חטאו "איני רוצה להנקם מקיים עכשיו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו" (רש"י ד, טו). "ובבראשית רבה: לכן שיראת ממני אני מאריך לך עד שבעה דורות, ואונקלוס תרגם 'לשבעה דרין אתפרע מיניה' ר"ל כמו שאמרו במדרש שיתלה לו העוון עד שבעה דורות, והרגו למך שהיה הדור השישי לו ושביעי לאדם" (רד"ק ד, טו). וכדי שקיין באמת לא יפחד בהסתובבו ממקום למקום ה' שם לו אות איזשהו סימן במצחו שסימן זה הועיל שהחיות פחדו ממנו ולא התקרבו אליו בגלל שהם הרגישו שכך רצון ה' שלא יתקרבו אליו "וידוע דחיות ועופות מבינים כמה דברים נסתרים יותר מאדם, משום הכי היה מועיל להם האות" (העמ"ד ד, טו) "ושם מוראו בלב החיות ובני אדם הבאים אחריו שלא יכוהו" (רד"ק ד, טו). "וככלות דבר ה' תכף ומיד החל לנוע, ויצא ממקום שעמד עד שבא לארץ נוד" (העמ"ד ד, טז) בקיימו את ענשו שקבל מאת ה'.

וקיין המשיך כך כל חייו לנוד ולנוע ממקום למקום "נד ממקום למקום עד שישב לו במזרח עדן רחוק מהמקום שהיה בו אביו ואמו, וגם שם לא נח לו כי כבר נגזר עליו שיהיה נע ונד כל ימיו, אלא שרוב ישיבתו היה באותו מקום שהיה קדמת עדן, ואשתו ובניו ישבו שם תמיד והוא היה נד, וקרא אותו מקום ארץ נוד מפני שנד לשם ומשם הולך ושב למקום אשתו ובניו" (רד"ק ד, טז)

* פירשתי פסוק זה כפי פירוש רש"י ואונקלוס שכוונת שבעתיים יוקם - היינו שבעוד שבע דורות יענש קיין ולפי פירוש זה יפורש לקמן מדרש חז"ל שלמך הרגו (פסוק כג), וראה ברמב"ן ד"ק ועוד שפירשו באופן שונה שהפסוק כולו מכוון להורג קיין שה' הזהירו שינקם שבעתיים מי שיהרגנו. ולפי דבריהם הפסוק לקמן מתבאר באופן שונה ע"ש.

צאצאי קיין ומותו אחר שבעה דורות (ד, יט-כה)

הקדמה: "לא היה לו לפרש כל זה (ויקח לו למך שתי נשים וכו') אלא ללמדנו מסוף העניין שקיים הקב"ה הבטחתו שאמר שבעתיים יוקם קיין", עמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי (קיין, חנוך, עירד, מחיואל, מתושאל, למך, תובל קיין) והרג את קיין" (רש"י ד, יט)

קיין התחתן עם אשתו ונולד להם בן וקרו לו חנוך, וקיין אף בנה עיר בשביל בנו וקרא לעיר חנוך כשם בנו, עיר שלמה" לשבתו ושבת בניו והדורות הבאים אחריו" (רד"ק ד, יז), ולחנוך נולד בן שקרא לו עירד, ולעירד נולד מחיואל ולמחיואל נולד מתושאל ולמתושאל נולד למך. וללמך היו שתי נשים אחת נקראה עדה ושניה צילה ועדה ילדה את יבל ש"הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, יושב באהלים ודש כאן וחודש כן בשביל מרעה צאנו וכשכלה המרעה במקום הזה הולך ותוקע אהלו במקום אחר" (רש"י ד, כ) שעד אז עוד לא היו בעולם ממוחים לרעות את הצאן והוא היה הראשון שהתמחה בזה וממנו כולם למדו. והבן השני של עדה נקרא יובל ש"הוא היה ראשון בחכמות הניגון" לדעת לתפוש היטב את מיתרי הכנור והעוגב כדי שישמיעו קול נגינה (רד"ק ד, כא). וגם צילה אשתו השניה של למך ילדה לו את תובל קיין שהוא היה המומחה הראשון בליטוש כלי נחושת וברזל "והא חידש הלטישה ויופי המלאכה ותיקונה בנחושת וברזל" (רד"ק ד, כב) ונולדה לה גם בת שנקראה נעמה. "כי היה למך איש חכם מאוד בכל מלאכת ממשבת ולמד לבנו הבכור עניין המרעה כפי טבעי הבהמות, ולמד את השני חכמת הניגון, ולמד את השלישי ללטוש ולעשות חרבות ורמחים וחניתו וכל כלי המלחמה" (רמב"ן ד, כג).

אתם יודעים ילדים בשביל מה התורה מספרת לנו את כל הדורות האלו שנולדו מקיין? כדי להראות לנו שמה שה' הסטיח בדיוק התקיים, ה' אמר לקיין שאע"פ שחטא הוא לא ימות מיד אלא רק בעוד שבעה דורות, והנה עכשיו כשבאמת עברו שבעה דורות למך שהוא הצאצא של קיין החילט לצאת לשדה. אתם יודעים ילדים שלמך היה עור ולמרות שהוא היה עור הוא היה אוהב לצאת לשדה לצוד חיו. איך? הוא היה הולך ביחד עם הבן שלו תובל קיין ותובל קיין היה מכוון ללמך את החץ והקשת. וכך כל פעם שתובל קיין היה רואה חיה הוא היה מכוון א למך לאיזה כיוון לירות ולמך היה מושך את החץ ויורה אותו והחץ היה פוגע בחיה וכך הוא היה צד חיות

באותו יום למך יצא עם תובל קיין ותובל קיין פתאום ראה חיה מרחוק ומיד כוון את למך לכיוון, למך משך בחץ וירה ופתאום תובל קיין צועק: אוי ואבוי! זה לא חיה, זה קין! אך זה היה כבר מאוחר מדי קין נהרג. כשלמך שמע שהוא הרג את קין הוא הצטער מאוד ומרוב צער הוא ספק את כפיו זו לזו בחוזקה, ואתם יודעים מה קרה? כשהוא ספק את כפיו בדיוק הראש של תובל קין היה בין שתי ידיו והוא קיבל

מכה חזקה בראשו ומת מעצמת המכה. "וכיצד נהרג? קין נעשה מלאך המוות מאה ושלושים שנה והוא נע ונד בקללה. למך בן בנו היה שביעי לדורות וסומא היה, כשהיה יוצא לצוד היה בנו אוחז בידו וכשהיה רואה קרן חיה היה אומר חיה אני רואה והיה מותח הקשת כנגדה והורגה, וכשראה קרנו של קין בין שני הרים ולא ראה לקין אמר לו קרן חיה אני רואה, משך בקשת כנגדה והרגו. וכשהלכו לקחת אותה אמר לו התינוק זקני הוא, טפח שתי ידיו בחרטה ונגע בראש התינוק והרגו בשוגג שנאמר 'כי איש הרגתי לפצעי וילד לחבורתי' " (תנחומא בראשית יא).

למך חזר מהשדה עצוב ורצה לספר לנשיו את כל מה שקרה ולהסביר להם שכמובן איננו אשם ועשה את הדברים שלא באשמתו כדי שלא יכעסו עליו. הוא בא וקרא להן בעצב ובצער "צועק עלי יגון" (ספורנו ד, כג): עדה וצילה תשמעו את אשר אני רוצה לספר לכן ותאזינו היטב מכיון שהדברים חשובים מאוד, תדעו שהרגתי את קין אבל זה כ"כ מצער אותי שאני מרגיש כמו אדם שעשה לעצמו פצע וכך גם הילד שהרגתי אני חש כאדם שעשה לעצמו חבורה "הרגתי לפצעי – חיבלתי בעצמי ממש שהיה ההרוג אבי, וילד לחבורתי – שהיתה החבורה בעצמי ממש במה שהיה ההרוג בני" (ספורנו ד, כג) וודאי שהדברים שקרו אני מצטער עליהם מאוד ולכן הוא מבקש שנשיו לא יתרחקו ממנו (וראה ברש"י ד, כג). למך גם הוסיף ואמר שמן הסתם גם ה' לא יעניש אותנו כ"כ על זה, שאם לקין שהרג במזיד ה' האריך אפו והמתין שבע דורות להענישו, ללמד שעשה בשוגג בודאי ה' יחכה לא רק שבע דורות אלא כמה וכמה פעמים שבע. "כי שבעתיים יוקם קין – קין שהרג מזיד נתלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה? " "שבעים ושבעה – לשון ריבוי שביעיות" (רש"י ד, כד).

אתם יודעים ילדים שלמד אמנם הצטער, אך אנו יודעים שהכל היה מכוון מאת ה', שום דבר לא קרה במקרה ה' אמר לקין שבעוד שבע דורות הוא יענש ובדיוק אחרי שבע דורות הוא באמת נענש. והתורה כתבה את כל זה כדי ללמדנו שהבטחת ה' תמיד מתקיימת, ובמיוחד אם ה' מתכוון להעניש אדם מסוים האדם הזה יקבל את ענשו כשיגיע הזמן ואפילו אם זה יקח הרבה שנים, ה' יודע מה צריך לקרות לכל אחד ובסוף זה יקרה.

הולדת שת (ד, כה – כו)

התורה עכשיו חוזרת ומספרת לנו על מה שקרה לאדם הראשון. אתם זוכרים ילדים שלמדנו שלאדם וחווה נולדו, בהתחלה עוד קודם החטא, שני ילדים: קין והבל, ולאחר מכן אדם וחווה חטאו וגורשו מגן עדן ואז קין הרג את הבל והתורה סיפרה לנו בפסוקים האחרונים על הילדים שנולדו לקין ועל ענשו לאחר שבע דורות. עכשיו התורה שוב מספרת לנו על מה שקרה עם אדם הראשון. למדנו כבר שאדם הראשון במשך 130 שנה חזר בתשובה, צם והתענה. ובמשך השנים הללו הוא גם לא היה עם אשתו חווה, הוא התנהג עמה כמו אנשים שאינם נשואים שכל אחד גר לבד וכך לא יכלו להוולד להם ילדים שהרי הם חיו בנפרד. עכשיו אחרי 130 שנה אדם הראשון הרגיש שהוא כבר תיקן חלק מהחטא והוא יכול לחזור ולהוליד ילדים ולכן הוא חזר לחווה, ובאמת ב"ה נולד

להם ילד חדש והם קראו לו שת להודות לה' על זה ששם – נתן – שְׁת להם ילד אחר במקום הבל שנהרג ע"י קין. ולאחר ששת גדל נולד גם לו בן שנקרא אנוש, ובימיו של אנוש "התחילו צדיקי הדור לדרוש לרבים את שם ה' " (ספורנו ד,כו) ולפרסם שה' הוא זה שברא את העולם. אתם יודעים למה? מסיבה לא כ"כ טובה: "כי הוצרכו לסתור דעות עובדי ע"ז שהתחילו אז" (ספורנו ד,כו), אתם מבינים ילדים, עבר רק קצת זמן מאז שה' ברא את העולם – אדם, שת, אנוש וכבר אנשים התחילו לומר שה' לא ברא את העולם. איך אפשר לומר דבר כזה ובמיוחד שהסבא שלהם – אדם הראשון עדיין חי, והוא בעצמו נברא!! אך לצערנו אנשים כבר אז החלו לחטוא ולכן היו צריכים הצדיקים שבדור ללמד ולפרסם שה' באמת ברא את העולם, אך כמה שהם פירסמו זה לא עזר והאנשים שאמרו שהפסלים בראו את העולם רק הלכו והתרבו.